

РЕЛІГІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВИЩИЙ ДУХОВНИЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ТАВРІЙСЬКИЙ ХРИСТІЯНСЬКИЙ
ІНСТИТУТ»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
РО «ВДНЗ «ТХІ»

Борщевич В.Т.

«29» серпня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Шлюб та сім'я»

(назва навчальної дисципліни)

Освітній рівень: Бакалавр богослов'я

(назва рівня вищої освіти)

Галузь знань В 8 «Богослов'я»

(шифр та назва галузі знань)

Спеціальність В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»

(шифр та назва спеціальності)

Освітня програма: Освітньо-професійна програма першого рівня вищої освіти бакалавр за спеціальністю В «Богослов'я»

(назва освітньої програми)

Розглянуто та схвалено Методичною комісією РО «ВДНЗ «ТХІ»»
від «29» серпня 2025 р., протокол № 1

2025/2026 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Шлюб та сім'я» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за освітньою програмою ТХІ зі В8 «Богослов'я» галузь знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»

Розробники: Марюхно Н.М., доктор філософії.

Рецензенти:

Робоча програма рекомендовано на засіданні кафедри Богослов'я
Протокол від «26» серпня 2025 року № 1

Завідувач кафедри М.М. д-р. богосл. наук Черенков М.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено навчально-методичною комісією РО «ВДНЗ «ТХІ»»

Протокол від «29» серпня 2025 року № 1

Гарант програми В.Т. д-р. істор. наук Борщевич В.Т.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Призначення робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма навчальної дисципліни «Шлюб та сім'я» є частиною складової політики Таврійського християнського інституту щодо публічності та прозорості освітньої діяльності закладу вищої освіти. Вона покликана ознайомити здобувачів освіти та інших учасників освітнього процесу зі змістом освіти, критеріями та засобами оцінювання результатів навчання. За допомогою робочої програми встановлюється відповідність змісту освіти освітньо-професійної програми «Богослов'я» на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти під час проходження процедури акредитації освітніх програм. При зарахуванні до закладу вищої освіти робоча програма навчальної дисципліни сприяє встановленню відповідності результатів навчання, отриманих в інших закладах освіти (академічна мобільність), а також у неформальній та інформальній освіті.

Анотація

Навчальна дисципліна «Шлюб та сім'я» належить до переліку вибіркових дисциплін освітньо-професійної програми «Богослов'я» та викладається на третьому році навчання на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти.

Навчальна дисципліна знайомить студентів з основами історико-біблійного розвитку інституту шлюбу та сім'ї, сучасними підходами розуміння шлюбу, формує загальне уявлення про шлюб та сім'ю у текстах Старого та Нового Завітів, допомагає окреслити основні ролі дружини та чоловіка у шлюбі, спільну відповідальність батьків у вихованні дітей, а також звершення подружнього служіння Богу та суспільству. Вивчення дисципліни сприяє більш осмисленому розумінню причин, видів та стадій сімейних конфліктів, а також окреслює можливі шляхи їх вирішення.

Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Шлюб та сім'я» є формування у студентів базового розуміння шлюбу та сім'ї, як частини Божого творіння, а також засвоєння ними біблійних поглядів на сімейно-шлюбні відносини у межах Старозавітного та Новозавітного вчення.

Передумови до вивчення навчальної дисципліни

До початку вивчення навчальної дисципліни «Шлюб та сім'я» студент має **вміти** збирати, пояснювати, аналізувати та порівнювати інформацію, **володіти** базовими навичками користування персональним комп'ютером та роботи з програмами Microsoft Office. Крім того, дисципліна вивчається здобувачами освіти після проходження дисципліни «Біблійна герменевтика».

**Розподіл обсягу навчальної дисципліни у годинах
за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять**

Шлюб та сім'я	
4 кредити ЄКТС (120 год.)	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
Третій	Третій
Семестр	
VI	VI
Лекції (можливе проведення з використанням технологій дистанційного навчання)	
30 год.	8 год.
Семінарські заняття (можливе проведення з використанням технологій дистанційного навчання)	
30 год.	8 год.
Самостійна робота	
60 год.	104 год.

Формування загальних компетентностей

Дисципліна «Шлюб та сім'я» спрямована на формування у студентів наступних загальних та спеціальних компетентностей, визначених освітньо-професійною програмою «Богослов'я»:

- **ЗК 1.** Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

- **ЗК 5.** Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

- **ЗК 6.** Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

- **СК 4.** Здатність осмислювати актуальні проблеми в галузі богослов'я та визначати шляхи їх розв'язання.

- **СК 7.** Здатність вести просвітницьку діяльність в галузі богослов'я.

Результати навчання

За результатами вивчення навчальної дисципліни «Шлюб та сім'я» студент має:

знати:

- роль Бога у встановленні інституту шлюбу;

- сучасні підходи до розуміння шлюбу;
- основні аспекти дошлюбної підготовки;
- особливості звершення сімейного служіння;
- ключові причини розлучення;
- біблійний погляд на безшлюбність;

вміти:

- порівнювати розвиток сімейно-шлюбних відносин у текстах Старого та Нового Завітів;
- характеризувати основні ролі чоловіка та дружини у шлюбі;
- пояснювати основні ідеї про шлюб та сімейно-шлюбні відносини у вченні Ісуса Христа, апостола Петра та Павла;
- визначати спільні сфери відповідальності батьків у вихованні дітей;
- пояснювати можливі шляхи вирішення сімейних конфліктів.

комунікація:

- послідовний розвиток думки;
- аргументація твердження та відповіді;
- здатність до формулювання висновків та пропозицій;

автономність та відповідальність:

- самостійний та творчий підхід до виконання завдань;
- пошук та опрацювання окремих джерел дослідження;
- робота у межах мікрогрупи та академічної групи студентів.

За результатами вивчення навчальної дисципліни «Шлюб та сім'я» студенти мають можливість досягти наступних програмних результатів навчання, визначених освітньо-професійною програмою «Богослов'я»:

- **ПРН 14.** Вміти презентувати богословську думку в межах представницької і посередницької діяльності.

Структура навчальної дисципліни

Тематика занять	Розподіл годин між формами освітнього процесу та видами навчальних занять					
	Денна форма навчання			Заочна форма навчання		
	Лекції	Семінари	Самостійна робота	Лекції	Семінари	Самостійна робота
Тема 1. Бог – Творець шлюбу	2	2	4	2	4	8
Тема 2. Шлюб як таємниця, договір та завіт	2	2	4			6
Тема 3. Сучасні підходи до розуміння шлюбу	2	2	6			8
Тема 4. Поняття шлюбу та сім'ї у Старому Завіті	2	2	6	2		8
Тема 5. Поняття шлюбу та сім'ї у Новому Завіті	2	2	4			6
Тема 6. Підготовка до шлюбу	2	2	4	2	2	6
Тема 7. Благословення подружнього життя	2	2	4			8
Тема 8. Ролі чоловіка та дружини у шлюбі	2	2	4			8
Тема 9. Цінність сексуальних відносин у шлюбі	2	2	4			8
Тема 10. Спільна відповідальність батьків у вихованні дітей	2	2	2	2	2	6
Тема 11. Християнське служіння сучасної сім'ї	2	2	4			6
Тема 12. Сімейні конфлікти: причини, види та стадії	2	2	4			6
Тема 13. Шляхи вирішення сімейних конфліктів	2	2	4			8
Тема 14. Поняття розлучення, його причини та види	2	2	4			8
Тема 15. Біблійний погляд на безшлюбність	2	2	2			4
Всього	120 год.			120 год.		

Форми поточного, семестрового контролю та критерії оцінювання

Поточний контроль спрямований для забезпечення зворотної комунікації між студентами та викладачем, визначення рівня відповідності набутих студентами знань та умінь вимогам локальних та нормативних документів вищої освіти. Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять, має на меті перевірку рівня засвоєння навчального матеріалу та підготовленості студента до його практичного використання у подальшій професійній діяльності.

Основною формою поточного контролю є участь студента у семінарських заняттях (виступи, доповнення, уточнення, демонстрація та пояснення презентаційних матеріалів, доповіді, постановка проблемних, дискусійних питань).

Формою підсумкового (семестрового) контролю студентів за наслідками вивчення навчальної дисципліни «Шлюб та сім'я» є залік.

Результати навчання студентів оцінюються за 100 бальною системою, оцінкою ЄКТС та національною шкалою:

Оцінка за 100 бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою та школою інституту	
90-100	A	5	Відмінно
85-89	B	4	Дуже добре
75-84	C	4	Добре
65-74	D	3	Задовільно
60-64	E	3	Достатньо
35-59	FX	2	Незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	2	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання

1. Для студентів денної форми навчання:

- відвідування лекційних занять – 0-15 балів (1 бал за кожне відвідування);
- участь студента на семінарському занятті – 15-45 балів (від 1 до 3 балів за одне семінарське заняття з відповідним розподілом балів: оцінка «3» - дорівнює 1 балу, оцінка «4» - 2 балам, оцінка «5» - 3 балам);
- виконання підсумкової залікової роботи – 0-40 балів.

2. Для студентів заочної форми навчання:

- відвідування лекційних занять – 0-8 балів (2 бала за кожне відвідування);

- участь студента на семінарському заняття – 12-20 балів (від 3 до 5 балів за одне семінарське заняття з відповідним розподілом балів: оцінка «3» - дорівнює 3 балам, оцінка «4» - 4 балам, оцінка «5» - 5 балам);
- виконання завдань самостійної роботи студента – 0-32 бала;
- виконання підсумкової залікової роботи – 0-40 балів.

Політика академічної доброчесності

Дотримання принципів та політики академічної доброчесності є наскрізною лінією навчання студентів у ТХІ. Під час реалізації навчальної дисципліни «Шлюб та сім'я» викладач у першу чергу сам демонструє студентам дотримання ним принципів та політики академічної доброчесності та надихає студентів до їх впровадження у навчальну діяльність.

Студент, виступаючи на семінарському занятті, використовуючи демонстраційні матеріали, має обов'язково вказати джерела, використані ним для підготовки виступу чи презентації. Сприймаючи лекційний матеріал, студент має право запитати у викладача джерела відповідної інформації, а викладач має обов'язково зазначити використані ним джерела/ресурси.

Програма навчальної дисципліни

Тематика та зміст лекційних і семінарських занять:

Тема 1. Бог – Творець шлюбу

1. Шлюб в Едемі, як Божий задум та Його дія.
2. Особливості відносин першої подружньої пари.
3. Принцип «двоє як одне тіло».

Тема 2. Шлюб як таємниця, договір та завіт

1. Шлюб як договір та його ознаки.
2. Шлюб як завіт та його особливості.
3. Таємниця шлюбу Христа та Церкви.

Тема 3. Сучасні підходи до розуміння шлюбу

1. Розуміння шлюбу в сучасній християнській культурі.
2. Очікування подружніх пар від життя у шлюбі.
3. Криза шлюбних відносин кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст..

Тема 4. Поняття шлюбу та сім'ї у Старому Завіті

1. Роль та відповідальність чоловіків у шлюбі.
2. Роль та відповідальність жінок у шлюбі.
3. Полігамні шлюби у Старому Завіті.
4. Розлучення у Старому Завіті.

Тема 5. Поняття шлюбу та сім'ї у Новому Завіті

1. Роль та відповідальність чоловіків у шлюбі.
2. Роль та відповідальність жінок у шлюбі.
3. Особливості виховання дітей.
4. Розлучення та повторний шлюб у вченні Ісуса Христа та апостола Павла.

Тема 6. Підготовка до шлюбу

1. Значення дошлюбного консультування у побудові гармонійного подружнього життя.
2. Розуміння природи шлюбу майбутніми нареченими.
3. Усвідомлення ролей та відповідальності у шлюбі.

Тема 7. Благословення подружнього життя

1. Вплив подружніх відносин на інші сфери життя.
2. Насолода подружніми відносинами у шлюбі.
3. Виконання Божого задуму відносно мети шлюбу.

Тема 8. Ролі чоловіка та дружини у шлюбі

1. Ролі чоловіка та дружини у вченні апостола Петра.
2. Ролі чоловіка та дружини у вченні апостола Павла.
3. Приклади ролей у шлюбі.
4. Порівняння Старозавітних та Новозавітних ролей у шлюбі.

Тема 9. Цінність сексуальних відносин у шлюбі

1. Природа інтимної близькості у шлюбі на сторінках Старого Завіту.
2. Значення чистоти сексуальних відносин у шлюбі у Новому Завіті.
3. Вплив сексуального життя подружніх пар на їхні відносини.

Тема 10. Спільна відповідальність батьків у вихованні дітей

1. Розуміння батьківства як Божого дару.
2. Відповідальність батьків за виховання та добробут дітей у Старому Завіті.
3. Батьківська роль у вихованні дітей за вченням Ісуса Христа та апостола Павла.

Тема 11. Християнське служіння сучасної сім'ї

1. Сфери служіння сучасних подружніх пар.
2. Виклики у служінні подружніх пар.
3. Винагорода подружнього служіння.

Тема 12. Сімейні конфлікти: причини, види та стадії

1. Причини сімейних конфліктів.
2. Види та стадії сімейних конфліктів.
3. Особливості упередження та зменшення сімейних конфліктів.

Тема 13. Шляхи вирішення сімейних конфліктів

1. Огляд методик вирішення сімейних конфліктів.
2. Застосування Біблії як практичного порадики вирішення конфліктів.
3. Значення ролі душеопікунів та сімейних консультантів у вирішенні сімейних конфліктів.

Тема 14. Поняття розлучення та його причини і наслідки

1. Особливості розлучення у Старому Заповіті.
2. Питання розлучення у Новому Завіті.
3. Основні причини розлучень в Україні.
4. Наслідки розлучення у подальшому житті чоловіка, жінки та їхніх дітей.

Тема 15. Біблійний погляд на безшлюбність

1. Безшлюбність у Старому Завіті.
2. Безшлюбність у Новому Завіті.
3. Безшлюбність як Божий дар та вільний вибір людини.

Рекомендована література

Основна

1. Брюс Леон Шеллі. Історія Церкви простою мовою / Брюс Леон Шеллі; пер. з англ. Н. Дайнека. – Херсон: Таврійський християнський інститут; Київ: ТОВ «Юрка Любченка», 2024. – 596 с.
2. Гаддон В. Робінсон. Біблійна проповідь: підготовка та проголошення експозиційної проповіді / Гаддон В. Робінсон; пер. з англ. В. Однолько. – Херсон: Таврійський християнський інститут, 2024. – 288 с.
3. Гордон Д. Фі. Як читати Біблію та бачити всю її цінність / Гордон Д. Фі, Дуглас Стюарт; пер. з англ. Н. Дайнека. – Херсон: Таврійський християнський інститут; Мачулін, 2022. – 340 с.
4. Девід А. Фінсі. Вступ до Нового Завіту / Девід А. Фінсі; пер. з англ. Н. Дайнека. – Київ: Таврійський християнський інститут; ТОВ «Юрка Любченка», 2025. – 320 с.
5. Деніел Дж. Траєр. Вступ до богословського тлумачення Біблії: відновлення християнської практики / Деніел Дж. Траєр; пер. з англ. М. Леліовський. – Київ: Таврійський християнський інститут; ТОВ «Юрка Любченка», 2024. – 232 с.
6. Джон Бланшард. Справжній Ісус / Перекл. з англ. Д. Кабацький. – К.: Книгоноша, 2024. - 192 с.
7. Дж. Д. Чатроу. Церква і культура: інтенсивний курс з проблем сучасності / Джошуа Д. Чатроу та Карен Сволоу Прайор; пер. з англ. О. Козинець. – Херсон: Таврійський християнський інститут; Мачулін, 2022. – 388 с.
8. Діканова В. «Про обов'язки жінки як дружини на сторінках Святого Письма» Науковий блог НаУ «Острозька академія». 2010. URL:

<https://naub.oa.edu.ua/pro-obovyazky-zhinky-yak-druzhyny-na-storinkah-svyatoho-pysma/>

9. Кендрік Стівен, Кендрік Алекс. 40 кроків для зміцнення подружжі і почуттів / перекл. з англ. О. Гладкий. – Львів: Свічадо, 2024. – 296 с.

10. Марк Р. Мак-Мінн. Психологія, теологія та духовність у християнському консультуванні / Марк Р. Мак-Мінн; пер. з англ. О. Козинець. – Херсон: Таврійський християнський інститут, 2023. – 344 с.

11. Марк Мангано. Вступ у Старий Завіт / За ред. Марка Мангано; пер. з англ. Н. Дайнека. – Херсон: Таврійський християнський інститут; Київ: ТОВ «Юрка Любченка», 2023. – 536 с.

12. Марценюк Тамара «Захисники галактики»: влада і криза в чоловічому світі / Тамара Марценюк. – К.: Видавничий дім «Комора», 2020. – 256 с.

13. Марюхно В. «Основні ролі чоловіка у християнському шлюбі на прикладі відношення Христа до церкви». // Актуальні проблеми філософії та соціології. Вип. 30. – 2021. - С. 40-44.

14. Норман Райт. Кризове консультування: як діяти і що говорити у критичних ситуаціях / Перекл. з англ. О. Лавріненко; ред. Г. Кірієнко – К.: Паливода А. В., 2018. – 400 с.

15. Пол А. Баркер. Подолання травми: глобальні, біблійні та пастирські перспективи / Перекл. з англ. Д. Морозова. – Рівне: ПП «Формат-А», 2023. – 382 с.

16. Санніков С. В. Підготовка до хрещення. Посібник. – Одеса: ФОП Карпенков О. І., 2006. – 380 с.

17. Тімоті Келлер. Невідомий шлюб. Як Божа мудрість допомагає досягнути сенс подружнього життя / Тімоті Келлер. – Тернопіль: Християнське видавництво «Кана», 2021. – 280 с.

18. Френсіс Чен. Ти і я назавжди. Шлюб у світлі вічності / Френсіс Чен. – Тернопіль: Християнське видавництво «Кана», 2023. – 208 с.

19. Чорнобай В., Гриценко В. Кріще, ніж одному. Теологія самотності. – Рівне: ПП «Формат-А», 2024. – 220 с.

Додаткова

20. Аніпченко С. М. Трансформація сімейно-рольових відносин у сім'ях трудових мігрантів України / С. М. Аніпченко // Грані. – 2015. – № 4. – С. 41-47.

21. Багнета Н. Подружній конфлікт як соціально-психологічний феномен / Н. Багнета. - Український науковий журнал «Освіта регіону» - № 2 - 2011.

22. Балабух І. М Трансформація сімейно-шлюбних орієнтацій сучасної української молоді / І. М. Балабух. - Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. - Випуск 4 – 2009. - С. 5-7.

23. Борщ К. К. Трансформація статусно-рольових характеристик сучасної сім'ї в Україні / К. К. Борщ. - Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили. – 2012. – Т. 201, - №1 89 - С.81-84.

24. Бурейчак Т. «Справжні чоловіки» в радянській та пострадянській період: трансформації нормативних уявлень про маскуліність. *Народна*

культура українців: життєвий цикл людини. Том 4. Зрілість. Чоловіки. Чоловіча субкультура. К. : Дуліби, 2013. С. 405–426.

25. Вовк Ф. Шлюбний ритуал та обряди на Україні. *Студії з української етнографії та антропології*. Прага : Укр. громад. вид. фонд, 1928. С. 215–337.

26. Глазунов С. В. Проблеми формування та розвитку шлюбно-сімейного способу життя сучасні молоді / С. В. Глазунов. Електронний доступ: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Psihologia/78560.doc.htm

27. Гвоздевич С. Трансформація традиційної сімейної обрядовості українців. *Народознавчі зошити*. 2008. № 1–2. С. 54–58.

28. Гирила О. Сучасна сім'я у вихованні майбутнього сім'янина: система ціннісних координат / О. Гирила // Освіта і управління. – 2011. – Т. 14, число 1. – С. 98-104.

29. Головенько В. А. Настрої молоді щодо здійснення модернізаційних перетворень в сучасній Україні / В. А. Головенько // Український соціум / В. А. Головенько. – К.: Наук. думка, 2013. – С. 189–206.

30. Єсьман, І. Уплив соціально-економічних чинників на сім'ю в Україні (друга пол. ХХ ст.) / І. Єсьман // Вища шк. – 2015. – № 4-5. – С. 107-114.

31. Злобіна Т. Більше любові: політична критика моногамії та низові практики поліамурності / Т. Злобіна – *Спільне* – 2013. Електронний доступ: <https://commons.com.ua/uk/bilshe-lyubovi-politichna-kritikamono/>

32. Ігнатенко І. Шлюбно-сімейні стосунки у традиційній культурі українців. Х., 2017. 240 с.

33. Карпова Д. Є. Психологічний аналіз сімейних ролей шлюбних партнерів / Д. Є. Карпова // Наук. вісн. Херсонського держ. ун-ту. Сер.: Психол. науки. – 2017. – Вип. 4. – С. 41-46.

34. Кирильчук В. В. Альтернативні форми шлюбу і чи потрібні вони Україні? / В. В. Кирильчук. Електронний доступ: https://3222.ua/article/alternativn_formi_shlyubu_chi_potrbn_voni_ukran.htm

35. Кириченко Т. С. Одностатеві шлюби – міф чи реальність? / Т. С. Кириченко / *Право і Безпека* / Т. С. Кириченко. – Харків: Харк. нац. ун-т внутрішніх справ, 2012. – С. 207–210.

36. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) : монографія. 2-ге вид. Львів, 2012. 287 с.

37. Корецька, Л. Інститут сім'ї в Україні: стан, проблеми та шляхи їх вирішення / Л. Корецька // Шк. світ. – 2012. – № 7. – С. 6-7.

38. Костів, В. І. Класифікація нукленарних сімей / В. І. Костів // Соц. пед. : теор. та практ. – 2008. – № 4. – С. 70-78.

39. Крейг У. Шлюб ніколи нас не звільнить / У. Крейг. – *спільне* – 2015. Електронний доступ: <https://commons.com.ua/uk/shlyub-nikoli-nas-nezvilnit/>

40. Лавріненко, Н. Гендерні відносини в українській родині / Н. Лавріненко // *Соціологія: теор., методи, маркетинг*. – 2010. – № 1. – С. 138-163.

41. Лахач Т. Державна регламентація шлюбно-сімейних відносин у радянській Україні 1920–1930-х років : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2014. 192 с.

42. Лахач Т. Історія шлюбно-сімейних відносин в радянській Україні 1920-х років в умовах повсякденності. *«Історія повсякденності: теорія та*

практика»: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав.

43. Лиман І. І. Духовний суд у справах про перелюб (кінець XVIII – перша пол. XIX ст.). *Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України Запорізького державного університету: Південна Україна XVIII–XIX ст.* 2000. Вип. 5. С. 242–248.

44. Лібанова Е. М. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціальнодемографічний аспект / Е. М. Лібанова. – М.: соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с. – (монографія).

45. Ляшенко Н.О. Подружні ролі в молодіжній сім'ї. / Н. О. Ляшенко. - Український соціум. – 2007. – с.16-23.

46. Ляшенко Н. О. Сучасні альтернативні форми шлюбу / Н. О. Ляшенко. - Електронний доступ: <http://web.kpi.kharkov.ua>

47. Маєрчик М. Дошлюбні інтимні стосунки серед молоді в селах і містах Східної та Центральної України на початку XX століття: Конструювання традиційних норм. *Етнографія статевого життя й тілесності: збірник статей / уклад., наук ред. О. Боряк, М. Маєрчик. К. : Центр культурно-антропологічних студій, ПАТ «ВІПОЛ», 2013. С. 55–67.*

48. Матюшенко С. П. Шлюб і розлука на Радянській Україні : книга. К. : Червоний шлях, 1924. 32 с.

49. Петренко І. Шлюбно-сімейні відносини українців у другій половині XVIII ст. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. 119 с.

50. Психологія сім'ї: навч. посіб. для студ. ВНЗ / В. М. Поліщук, Н. М. Ільїна, С. А. Поліщук; за ред. В. М. Поліщука. – Суми: ВТД Університетська книга, 2008. – 239 с.

51. Слюсар Л. І. Еволюція шлюбу в Україні: XVII – початок XX сторіччя / Л. І. Слюсар. – Вісник «Демографічні проблеми та тенденції» - 2011 – С. 62-72.

52. Овчатова-Редько А. О. Основні риси "фактичного" шлюбу за сімейним законодавством України / А. О. Овчатова-Редько // Актуальні проблеми держави і права. - 2008. - Вип. 38. - С. 132-137. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2008_38_25

53. Хавула Р. Т Психологічні чинники вибору шлюбного партнера в юнацькому віці / Роман. Хавула // Проблеми гуманітарних наук. Серія : Психологія. - 2012. - Вип. 29. - С. 189-201. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgn_ps_2012_29_16

54. Чорнописька Х. В. Соціальне сирітство як наслідок міграційних процесів в сучасній Україні / Х. В. Чорнописька // Грані. – 2017. – № 10. – С. 43-47.